

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВ СЕРЕДНЬОЇ СИЛИ ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

***Анотація.** Завершення «холодної війни» та розпад біполярної системи міжнародних відносин обумовили реорганізацію балансу сил на міжнародній арені. В цей період актуалізується роль держав середньої сили у вирішенні проблем та конфліктів в різних сферах міжнародних відносин. Завдяки використанню м'якої сили, багатосторонності та ліберальним цінностям в зовнішній політиці ці держави створили вагомому противагу великим державам на міжнародній арені.*

***Ключові слова:** держава середньої сили, середньодержавність, баланс сил, багатосторонність, ієрархічний підхід, функціональний підхід, поведінковий підхід.*

***Abstract.** The end of the Cold War and the collapse of the bipolar system of international relations led to the reorganization of the balance of power on the international arena. During this period, increasing the role of middle powers in solving the problems and conflicts in various spheres of international relations. By the using of soft power, multilateralism and liberal values in foreign policy, these states have created a weighty counterbalance to the large states in international relations.*

***Key words:** middle power, middlepowermanship, balance of power, multilateralism, hierarchical approach, functional approach, behavioral approach.*

¹ Аспірант, Донецький національний університет.

***Аннотация.** Окончание «холодной войны» и распад биполярной системы международных отношений обусловили реорганизацию баланса сил на международной арене. В этот период актуализируется роль государств средней силы в решении проблем и конфликтов в различных сферах международных отношений. Благодаря использованию мягкой силы, многосторонности и либеральным ценностям во внешней политике эти государства создали весомый противовес большим государствам на международной арене.*

***Ключевые слова:** государство средней силы, среднегосударственность, баланс сил, иерархический подход, функциональный подход, поведенческий подход.*

Концепція «держави середньої сили» має достатньо довгу історію свого розвитку та займає особливе місце в теорії міжнародних відносин і концептуальній базі зовнішньої політики низки країн світу. Проте, в залежності від обставин це поняття може трактуватися по-різному. Через те що різні інтерпретації середньої сили ніколи не були системно осмислені, створення неупередженої концепції міжнародної структури влади було неможливим. Послідовне визначення поняття «держава середньої сили» та систематизація підходів дозволили б відповісти на низку важливих питань науки про міжнародні відносини, серед яких: яке місце займають держави середньої сили у сучасних міжнародних відносинах, чому вчені й політичні діячі приділяють особливу увагу концепції «держави середньої сили», як трансформується зовнішньополітична модель держав в умовах зміни балансу сил.

Протистояння між Сполученими Штатами та Радянським Союзом під час «холодної війни» і прагнення цих наддержав збільшити свій вплив в міжнародній системі визначили певний тип ієрархії країн у міжнародних відносинах. Після завершення «холодної війни», держави середньої сили були,

деякою мірою, вільні від тиску державо-центричної динаміки світової системи. Тому вони починають грати активну роль у вирішенні міжнародних проблем, тим самим намагаються знайти свою нішу та визначити власну роль в міжнародній системі. Дослідження діяльності та взаємодії між державами середньої сили в рамках вивчення особливостей процесу становлення та розвитку такої моделі зовнішньої політики має як наукове, так і практичне значення.

Гуманітарний аспект та участь у миротворчих операціях мають велике значення для зовнішньої політики України, тому країна має потенціал для набуття деяких елементів «середньодержавності» та її реалізації на міжнародній арені. На сьогоднішній день в українській науці існує багато робіт, які присвячені дослідженню зовнішньої політики країн світу. Проте більшість з них стосується окремої держави (як привило так званих «великих держав») або вектору зовнішньої політики. При цьому не завжди враховується місце держави у ієрархії країн світу та взаємозв'язок між цим місцем та характером діяльності на міжнародній арені. Тому можна говорити, що в українському науковому просторі існує дефіцит академічного інтересу до дослідження держав середньої сили в сучасних міжнародних відносинах.

В цьому контексті посилюється інтерес в українському науковому просторі до вивчення досвіду формування зовнішньополітичної стратегії цих держав. Комплексне дослідження діяльності держав середньої сили у сучасних міжнародних відносинах є необхідним також для створення рекомендацій для зовнішньої політики України, які б забезпечили належне місце країни у міжнародному середовищі.

Після Другої світової війни цілий ряд факторів обумовив формування концепції «держави середньої сили» в академічній та практичній сферах міжнародних відносин. В цей період виникає потреба формування нового

світового устрою та нової системи міжнародних відносин, які б віддзеркалювали розподіл сил після закінчення Другої світової війни. Безумовно, головними акторами міжнародних відносин були держави-переможці (СРСР, США, Великобританія та Франція). Проте формується інший тип акторів, держави середньої сили, які мали досить потужні ресурси щоб впливати на розвиток міжнародних відносин. Після Другої світової війни такими державами стали Канада, Австралія, Нідерланди, Норвегія, Швеція та низка інших країн.

В невеликих країнах виникають теоретичні школи а з ними й концепції, які прагнуть пояснити роль і місце подібних держав у післявоєнній системі міжнародних відносин. Концепція «держави середньої сили» виникла в роботах прихильників ієрархічного підходу. Пізніше виникає функціональний підхід, який був реакцією на недоліки ієрархічний підхід. Сучасні ж дослідження цього явища переважно ґрунтуються на переважно поведінковому підході.

Концепція держави середньої сили була маловідомою в теорії міжнародних відносинах до публікації Д. Мітрані (D. Mitrany) роботи щодо створення світового уряду в 1930-х рр. Мітрані, прихильник *ієрархічного підходу*, у своїй роботі стверджував, що міжнародне співтовариство складається із двох рівнів державної влади: великої та малої. Проте, враховуючи те, що деякі малі держави набувають сили, вони починають грати більш впливову роль у міжнародних відносинах, тому державна сила повинна класифікуватися за «ієрархічною шкалою» [1, с.107].

Важкий переговорний процес під час створення Організації Об'єднаних Націй допоміг Канаді, Швеції та Австралії виокремити собі місце та повноваження в рамках цієї організації. Е. Гельбер говорить, що «Канаді була потрібна гарантія, що держави середньої сили будуть мати особливі права в ролі непостійних членів Ради Безпеки. Е. Гелбер визначив великі держави як держави, які мають виняткові повноваження в Раді Безпеки ООН (США, СРСР,

Китай, Франція, Великобританія). Малі держави не мають ніяких повноважень у РБ ООН [2, с.334]. Отже, держави середньої сили мають менші, ніж великі держави, але особливі повноваження у РБ ООН.

Канадський дипломат Р. Ріддель (R. Riddell) стверджує, що «держави середньої сили – це ті держави, які через свій розмір, матеріальні ресурси, бажання та готовність прийняти на себе відповідальність близькі до показників великих держав» [3, с. 46]. Хоча це визначення є конструктивним, але воно виділяє фактори, які неможливо виміряти.

У 1984 р. К. Холбраад опублікував свою роботу, в якій започаткував нове, історичне розуміння ефективного використання й розподілу ВВП і кількості населення як статистичного показника держав середньої сили [4]. У своєму дослідженні він відносить США та СРСР до категорії великих держав, а потім переходить до визначення грані між середніми та малими державами. Проте, при цьому він порушує статистичні критерії, тому що розмежування середніх та малих держав ускладнюється тим, що жоден мінімальний показник для включення до цієї категорії, виражений у показнику ВВП або в іншому показнику, не може забезпечити задовільний результат у всій міждержавній системі.

Результат вищезазначених досліджень мають певні недоліки, тому що система класифікації має бути єдина й повинна дозволяти визначати загальну категорію для кожної окремої держави. Наприклад, Мексика, яка географічно перебуває між Сполученими Штатами й малими державами Латинської Америки, займає явно проміжне місце в регіональній ієрархії держав. Тоді як Бельгія та Австрія, країни, які мають рівень ВВП не нижче, а деякі показники вище Мексики, не підходять під категорію держав середньої сили.

В результаті *функціональний підхід* став реакцією на *ієрархічний підхід*. Прихильники цього підходу прагнули врахувати недоліки своїх попередників у визначенні та дослідженні держав середньої сили. Прихильники цього підходу

застосували стратегію керування держав середньої сили для держав колишнього Радянського Союзу та Центральної Європи. Цей вибір пояснюється передбачуваною різницею й протиріччями у відносинах між державами середньої сили й міжнародною політичною системою. П. Дюфур (P.Dufour) і Дж. Мот (J.Mothe) можна вважати першими, хто визначив держави середньої сили на основі конкретного способу виробництва. Принцип даної дефініції, як і визначення мистецтва керування держави, є предметом для розвитку загальної тенденції.

П. Дюфур і Дж. Мот в 1991 р. у своїй роботі характеризують Канаду, Норвегію, Швейцарію й Нідерланди як країни, які мають давню історію економічних і геополітичних успіхів, політичні стратегії, яких дозволяють їм брати активну участь у міжнародному науково-технічному й економічному житті [5, с.225]. Вони стверджують, що в «силу розміру, населення, ресурсів і внутрішнього ринку, такі країни, як правило, перебувають осторонь від техношовінізму, просто через прихильність до практичної зовнішньоекономічної політиці. Вони не можуть дозволити собі брати участь у неомеркантилістській риторичі й практиці, розроблених для захисту внутрішньої політики в інтересах національної економічної безпеки. Вони досягли економічного росту завдяки міжнародній торгівлі. Таким чином, чітка прихильність держав середньої сили до багатосторонності й колективного підходу є прихильністю до ... міжнародних організацій ... і відкритості» [6, с.98].

Е. Купер у своїй роботі, крім Австралії й Канади, в якості середніх держав розглядає Норвегію, Швецію, Південно-Африканську Республіку (ПАР), Аргентину, Мексику, Туреччину й Малайзію (зі знаком питання). Головною ідеєю його роботи є те, що держави середньої сили відображають конкретні структури державного управління. Найбільш показовим і корисним аспектом у його роботі є протиріччя між поняттям, заснованим на керуванні середньою

державою та державами, які не поводяться таким чином. Зокрема, Малайзія включена, із застереженням на недоліки в сфері державного управління. Такий підхід має свої проблеми, зокрема, залежність від кількісних критеріїв для членства. Розширення критеріїв класифікації держав конкретизує вибір між державами, які явно не великі, але й не зовсім малі. З теоретичної точки зору, одна модель поведінки держави середньої сили (основні рамки поведінки держав середньої сили) після обговорення і виявлення невідповідностей між теорією й практикою трансформується в іншу (розширені рамки поведінки держави середньої сили) [7].

Згідно з позицією прихильників функціонального підходу, державу середньої сили пропонується визначити з точки зору форми суверенітету, військового потенціалу, економіки, географічного розташування, розміру площі, чисельності населення, ідеології, організаційної структури, ресурсів, форми державного управління, способу виробництва й рівня розвитку. В ході нашого дослідження ми будемо використовувати вищезгадані дослідження. Критично проаналізувавши підходи до вивчення нашої проблеми ми виокремили певні моменти, які потребують більш детального аналізу.

Очевидно, що держави середньої сили мають середні показники матеріальних можливостей, але вони й нерідко перебувають на середній позиції в конфліктах, у переговорному процесі тощо. Ці держави прагнуть розширити сферу своєї діяльності, що дозволить їм скоротити ризики в урегулюванні конфліктів.

Наукові підходи після завершення «холодної війни» більшою мірою ґрунтуються на **поведінковій концепції**. К. Пратт наполягає на «реагуванні на міжнародні цінності» як визначальну характеристику держав середньої сили[8]. Участь цих країн у роботі ООН та миротворчих операціях, їх витрати на сприяння міжнародного розвитку, багатосторонніх установах з питань розвитку двосторонніх програм допомоги, неурядових організаціях, солідарність із

народами країн третього світу, надання надзвичайної допомоги й створення нового міжнародного економічного порядку - це все К. Пратт наводить в якості прикладу альтруїстичної природи держав середньої сили.

Як зазначає Міршаймер (Mearsheimer), поняття «держава середньої сили», яке ґрунтується на мистецтві керування державою, вперше використовується в роботі вченого з XVIII століття Г. Маблі, яка була присвячена мистецтву керування великою державою [9].

Поведінковий підхід у своїй роботі використовує Р. Кокс (R. Cox) для визначення ролі держави середньої сили. Він говорить, що «держава середньої сили – це роль, яка перебуває в пошуках актора» [10, с.827]. Л. Беланже (L.Belanger) і Г. Мейс (G. Mace) пояснюють, що відсутнє чітке визначення поняття «держава середньої сили». «Ми змушені зробити висновок, що суб'єктам міжнародних відносин надається дипломатичний і академічний статус держави середньої сили, для того щоб вони показували волю й здатність впливати поведінкової моделі пов'язаної із цією категорією» [11, с.167]. Ця концепція була чітко сформульована Е. Купером, Р. Хігготом і К. Носсалом. Вони ідентифікували держави середньої сили згідно з їх прихильності до переслідування багатобічного рішення міжнародних конфліктів, їх прихильності до компромісної позиції в міжнародних суперечках і схильності прийняти ролі «гарного міжнародного громадянина» для того щоб реалізувати власну зовнішню політику [12, с.21].

Умовно можна виділити два етапи розвитку та осмислення явища середньодержавності. В період традиційних систем міжнародних відносин (вестфальської, версальсько-вашингтонської та ялтинсько-потсдамської) зберігалось домінування дуального розподілу держав на великі (greatpowers) та малі (smallpowers). Невеликі держави могли виконувати суто обмежені функції у міжнародних відносинах і виконували їх в тому разі, якщо в цьому були зацікавлені великі держави. В умовах панування реалістичної традиції,

інтерпретація держави середньої сили могла залишатися виключно в категоріях середньодержавності, а саме рівновіддаленості від великих держав. Поняття могутності було пов'язано з кількісними показниками, тоді як рівновіддаленість було політичним поняттям.

Після завершення Першої світової війни відбуваються зміни на міжнародній арені, які призводять до порушення гомогенності світової політики та появи нових моделей поведінки держав. В цей період виникають передумови для перегляду і створення нового тлумачення поняття середньодержавності. Ці зміни, насамперед, були пов'язані з процесами в сфері міжнародних відносин, а саме послабленням реалістичної традиції та посиленням ліберальних цінностей, а також виникненням нової ціннісної інтерпретації, яка не була пов'язана з реалістичною традицією. Згодом, в період «холодної війни» виникає певний теоретичний потенціал і передумови для відходу від кількісного підходу до визначення середньодержавності та актуалізації ціннісних та модельних аспектів в політиці держав. Виявляється, що є не тільки великі держави, не тільки дві наддержави, але є рух неприєднання, нейтральні країни, які при всій біполярності виконують певні функції та займають своє місце у системі міжнародних відносин. Виникають нові ідеологічні течії і в політиці і в теорії міжнародних відносин, створюються нові передумови для інтерпретації політики середньодержавності. В цей період відбувається внутрішнє вдосконалення ліберального капіталізму, завдяки цьому і виникає теза, що безпека людини може бути важливіша за безпеку держави. Ця передумова формувалася під час «холодної війни» і була пов'язана з еволюцією розвинених держав.

Після завершення «холодної війни» склалися всі умови для формування нової інтерпретації поняття середньодержавності, коли середня сила сприймається не з точки зору кількісного виміру і рівновіддаленості у світовій політиці від великих держав, а з точки зору специфічного суб'єкту і моделі

зовнішньої політики. Первісна інтерпретація середньодержавності є коректною, але тільки в певних умовах міжнародних відносин та в певному стані розвитку теорії міжнародних відносин. Тоді як нова інтерпретація є коректною і відповідає умовам, які сформувалися на сучасному етапі розвитку. В нашому дослідженні ми відштовхуємося від поняття середньодержавність у сучасному сенсі, в тих умовах, коли воно сприймається не просто як кількісний вимір могутності і рівновіддаленості від великих держав, а як особливий суб'єкт зі специфічними ознаками поведінки у міжнародних відносинах.

На самому початку дослідження концепції «держави середньої сили» не було чіткого розмежування між політичним та академічним розумінням цього поняття. Головною причиною був той факт, що обговорення концепції «держави середньої сили» в академічній сфері почалося після закінчення Другої світової війни і було обумовлено частим використанням цього терміну в політичному контексті. Крім того, на початковому етапі розвитку концепції, багато дослідників в своїх роботах відстоювали певні політичні позиції та захищали власні держави, наприклад, канадські дипломати і політики використовували термін «держави середньої сили» в політичному контексті для описання канадської дипломатії. З часом виникає низка нових, більш об'єктивних підходів до визначення цього поняття. Проте, разом з цим виникає розбіжність у політичних та академічних підходах до визначення держав середньої сили. На сьогоднішній день, поняття «держава середньої сили» включає в себе два співіснуючі виміри: як інструмент для академічного аналізу та ідеології або риторики зовнішньої політики.

Як бачимо, питання визначення поняття «держава середньої сили» в західному науковому просторі є дуже спірним та дискусійним. Проте, деякі елементи концепції «середньодержавності» є загальноприйнятими для більшості вчених в галузі зовнішньої політики. Джон Равенхіл (JohnRavenhill) підсумовує дискусію навколо визначення поняття та описує статус держави

середньої сили за допомогою п'яти елементів: потенціалу, концентрації сили, креативності, створення коаліцій та довіри [13]. Що стосується значення поняття «держава середньої сили» то це держави, які знаходяться в середині, в середині чого – не має особливого значення, більш важливим є факт, завдяки чому забезпечується цей статус і з чого складається державна сила[14]. Теоретично, державна сила може складатися з великої кількості показників, однак, саме територія, військові економічні ресурси, ідеологія та рівень економічного розвитку є головними складовими могутності держави в сучасному світі. Враховуючи природу поняття «середня» (*middle*) та нормативні аспекти поняття «державна сила» (*power*), об'єктивна дефініція цього поняття полягає саме в підході до визначення, а не використанні статистичних даних, виділенні головних чинників тощо.

Отже, явище середньодержавності пройшло довгий етап розвитку та трансформації, на сучасному етапі можна виділити три блоки визначення цього явища. Перший блок – це кількісний показник та рівновіддаленість, другий – як атрибут розвинених країн і третій – як модель зовнішньої політики. В сучасному сенсі, держава середньої сили - це ліберально-демократична країна з ринковою економікою. Тому, для того щоб сприймати, наприклад, ідею безпеки особистості держава має бути розвиненою не з точки зору кількісних показників сили, а має бути розвиненою з точки зору якісних показників стану суспільства.

Середні показники сили – важливі, але вони грають опосередковану роль. Якщо держава має середні показники могутності це ще не означає, що вона є державою середньої сили у сучасному розумінні цього явища. Можна виділити кілька критеріїв визначення держав середньої сили. Перший критерій – середні показники могутності, другий – виконання специфічних функцій, які відрізняються від тих, які виконують великі і малі держав, ці функції або потребуються великими державами, або дозволяються ними. В сучасній

інтерпретації, середні показники втрачають статус системного чинника у визначенні середньодержавності. Ключове значення набуває чинник – здатність впливати особистим чином на міжнародні відносини. Державою середньої сили у сучасній інтерпретації може бути тільки розвинена ліберальна демократія, яка знаходиться на стадії становлення інформаційного суспільства.

Третій критерій – це вплив на міжнародну політику та схильність до багатосторонніх дій, в цьому випадку важливим є участь у міжнародних організаціях, кількість запропонованих та реалізованих ініціатив на міжнародній арені, тощо. Поняття багатосторонності є неоднозначним, воно може тлумачитися і як багатосторонність в рамках міжнародних інституцій і в рамках коаліції держав-однодумців. Четвертий критерій - схильність до застосування м'якої сили, тому що м'яка сила притаманна тільки розвиненим державам. П'ятий критерій – усвідомлення себе в якості держави середньої сили і застосування в практичній політиці особливих методів впливу на міжнародну політику.

Варто зазначити, що окрім останнього критерію, всі вищезазначені критерії взяті окремо і навіть в сукупності не дозволяють ідентифікувати державу середньої сили. Але якщо взяти критерії в комплексі та додати самоідентифікацію як інтегруючий елемент, тоді можна визначити державу середньої сили. Ці основні критерії можуть бути присутні в різному співвідношенні та мати різний баланс між собою. Але цей баланс має бути достатнім, а критерій достатності є усвідомлення себе державою середньої сили. Навіть якщо маємо справу зі змінами у внутрішній політиці держави, наприклад, зміна правлячої партії а разом з тим і курсу політики, окремі елементи в поведінці послаблюються, а інші укріпляються, але від цього держава не перестає бути державою середньої сили. В окремий період, за часів окремих урядів з різним ідеологічним направленням може змінюватися баланс і співвідношення різних елементів і ознак середньодержавності, але ці зміни не

суперечать статусу середньодержавності країни. Якщо ці критерії використовувати формально як набір, то державою середньої сили можна вважати Великобританію за часів прем'єрства Тоні Блера. Критерії взяті окремо не дозволяють ідентифікувати державу середньої сили, тільки комплексне залучення всіх ключових критерієві та прихильність держави до ліберальних цінностей дозволяє цього зробити.

Таким чином, лише враховуючи всі нюанси та складові цієї багатогранної концепції можна розробити послідовне, критичне і загальне визначення поняття «держави середньої сили». В іншому випадку, складові цього поняття будуть перебувати в настільки обмежених рамках, що визначення буде застосовано тільки в окремих випадках, в одній площині і буде обмежено часовими рамками. Рекомендації та вказівки до визначення поняття створюють перешкоди на шляху до розуміння поняття «держави середньої сили». Тим не менш, предмет дослідження потребує порівняння з іншими інтерпретаціями та історичними фактами, які підтверджують даний аналіз. Співвідношення між широтою і специфікою визначення визначають ступінь корисності цього дослідження.

Враховуючи підходи до вивчення концепції «держави середньої сили» та з уваги на вищезазначене спробуємо дати власну дефініцію поняттю «держави середньої сили». Отже, *держави середньої сили* – це суб'єкт міжнародних відносин, який має середні показники могутності та завдяки певному набору характеристик (прихильності до багатосторонності через глобальні інститути, високого ступеня проникнення громадянського суспільства у зовнішню політику, ліберального підходу до вирішення конфліктів тощо) займає особливе місце на міжнародній арені та впливає на систему міжнародно-правових відносин. Як бачимо, поняття від якого ми будемо відштовхуватися є синтезом функціонального та поведінкового підходів в теорії міжнародних відносин.

Список використаних джерел

1. Mitrany D. The Progress of International Government / David Mitrany. – London: George Allen & Unwin Ltd., 1933 – P. 107.
2. Gelber L. Canada's New Stature (1945-46) / L. Gelber // Foreign Affairs. – 1947. – № 24 (October – July). – P. 334.
3. Riddel R. The Role of Middle Powers in the United Nation. Statements and Speeches / Richard Riddel. – Ottawa: department of External Affairs, 1948.
4. Holbraad C. Middle Powers in International Politics Middle Powers in International Politics. – London: Macmillan, 1984. – p. 90.
5. Policy / J. Mothe, P. Dufour // Daedalus. – 1995. – № 124(3) – pp. 219–235.
6. Neufeld M. Hegemony and Foreign Policy Analysis: The Case of Canada as a Middle Power / M. Neufeld // Studies in Political Economy. – 1995. – Reprinted in Readings in Canadian Foreign Policy: Classic Debates and New Ideas. Duane Bratt and Christopher J. Kukucha, eds. Oxford: Oxford University Press. – 2007 – pp. 96–115.
7. Cooper A. Canadian Foreign Policy: Old Habit and New Directions / Andrew Cooper. – Toronto, 1997. – 304 p.
8. Pratt C. Middle Power Internationalism / Cranford Pratt. – Ottawa: McGill-Queen's University Press, 1990. – P. 52.
9. Mearsheimer J. The tragedy of Great Power Politics / John Mearsheimer. – NY: W. W. Norton & Company, 2001. – P. 245.
10. Cox R. T. Middlepowermanship, Japan, and the Future World Order // International Journal. – 1989. – № 44 (Autumn). – P. 827.
11. Belanger L. Middle Powers and Regionalism in the Americas: Middle Powers after the Cold War / Louis Belanger, Gordon Mace, Andrew Cooper // Niche Diplomacy: Middle Powers After the Cold War. – Great Britain: Macmillan Press, 1997. – P.167.

12. Cooper A. Niche Diplomacy: A Conceptual Overview // Middle Powers: Australia and Canada in a Changing World / edited by Cooper A., Higgott R. and Nossal K. – Vancouver: UBC Press, 1993. – P. 21.
13. Ravenhill J. Cycles of Middle Power Activism: Constraint and Choice in Australian and Canadian Foreign Policies / J. Ravenhill // Australian Journal of International Affairs. – 1998. – № 52.3. – pp. 310–319.
14. Glazebrook, G. P. The Middle Powers in the United Nations System // International Organization. – 1947. – № 1-2 (June). – pp. 307–318.